

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS

LIETĀ Nr. 2015-14-0103

PAR LIETAS IZSKATĪŠANAS TURPINĀŠANU TIESAS SĒDĒ AR LIETAS DALĪBNIEKU PIEDALĪŠANOS

Rīgā

2016. gada 11. martā

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis, Sanita Osipova un Ineta Ziemele,

pēc Lato Lapsas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2016. gada 16. februārī uzsākot lietas „Par DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 1. panta 2. un 6. punkta, 4. panta, 10. panta, 18. panta pirmās daļas, kā arī Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumu Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” 2. un 13. punkta tiktāl, ciktāl tie attiecas uz aizdomās turētajām personām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam” izskatīšanu,

konstatēja:

1. 2004. gada 17. jūnijā Latvijas Republikas Saeima pieņēma DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likumu (turpmāk – DNS likums). Tas grozīts divas reizes – 2006. gada 9. martā un 2010. gada 16. jūnijā.

1.1. DNS likuma 1. panta otrais punkts noteic, ka bioloģiskas izcelsmes pēdas ir bioloģiskais materiāls, kas izņemts notikuma vietā, pazudušas personas dzīvesvietā, no cietušās, aizturētās, aizdomās turētās vai apsūdzētās personas vai tās apģērba, no līķa, kā arī no cita veida lietiskajiem pierādījumiem.

DNS likuma 1. panta sestais punkts noteic, ka salīdzināmie paraugi ir bioloģiskais materiāls, kas ņemts no cietušām, aizturētām, aizdomās turētām, apsūdzētām vai notiesātām personām, no neatpazītiem līķiem, no pazudušu personu bioloģiski tuviem radniekiem (bērniem, vecākiem), lai noskaidrotu bioloģiskas izcelsmes pēdu avotu, identificētu pazudušu personu vai neatpazītu līķi.

DNS likuma 4. pants paredz, ka DNS nacionālajā datu bāzē apkopo un glabā informāciju par DNS profiliem un ziņas par personām, kuras turētas aizdomās, apsūdzētas vai notiesātas, par neatpazītiem līķiem, par Latvijas Republikā pazudušām personām un par bioloģiskas izcelsmes pēdām.

DNS likuma 10. pants nosaka, kāda informācija iekļaujama DNS nacionālajā datu bāzē par noziedzīga nodarījuma izdarīšanā aizdomās turēto, apsūdzēto vai notiesāto personu.

DNS likuma 18. panta pirmā daļa noteic, ka DNS profilus un ziņas par aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām, ja kriminālprocess tiek izbeigts kopumā vai pret konkrēto personu uz rehabilitējošu apstākļu pamata vai arī tiek atcelts lēmums, ar kuru attiecīgā persona atzīta par aizdomās turēto vai apsūdzēto uz tāda paša pamata, kā arī tad, ja stājies spēkā personu attaisnojošs spriedums, DNS nacionālajā datu bāzē glabā 10 gadus no dienas, kad Kriminālistikas pārvalde saņēmusi lēmumu vai spriedumu, vai minēto informāciju dzēš no DNS nacionālās datu bāzes pēc tam, kad Kriminālistikas pārvalde saņēmusi attiecīgās personas rakstveida iesniegumu (turpmāk – apstrīdētās DNS likuma normas).

DNS likuma 1. panta otrais punkts un sestais punkts, 4. pants, kā arī 10. pants šādā redakcijā ir spēkā no 2006. gada 6. aprīļa, kad stājās spēkā 2006. gada 9. marta grozījumi DNS likumā. Aizdomās turētā persona visos uzskaitītajos pantos bijusi minēta no sākotnējās DNS likuma redakcijas spēkā stāšanās.

DNS likuma 18. panta pirmā daļa šādā redakcijā ir spēkā no 2010. gada 20. jūlija, kad stājās spēkā DNS likuma 2010. gada 16. jūnija grozījumi, kas samazināja DNS profilu un ziņu par aizdomās turētu personu uzglabāšanas termiņu no septiņdesmit pieciem gadiem uz desmit gadiem.

1.2. Saskaņā ar DNS likumu ir izdoti Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumi Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” (turpmāk – Noteikumi Nr. 620).

Noteikumu Nr. 620 2. punkts noteic: „Bioloģisko materiālu izņem no pazudušu personu tuviem radniekiem, aizdomās turētām, apsūdzētām, tiesājamām vai notiesātām personām par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu un no cietušām personām, kā arī no neatpazītiem līķiem un no vardarbīgā nāvē mirušu personu līķiem.” Savukārt Noteikumu Nr. 620 13. punkts paredz: „Bioloģiskās izcelsmes pēdas noziedzīga nodarījuma vietā, no cietušās vai aizdomās turētās personas vai tās apģērba, no līķa, kā arī no citiem lietiskajiem pierādījumiem izņem Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā” (turpmāk – apstrīdētās Noteikumu Nr. 620 normas). Apstrīdētās Noteikumu Nr. 620 normas šādā redakcijā ir spēkā no to spēkā stāšanās brīža.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Lato Lapsa (turpmāk - Pieteikuma iesniedzējs) uzskata, ka ar apstrīdētajām DNS likuma normām un apstrīdētajām Noteikumu Nr. 620 normām (turpmāk kopā arī – apstrīdētās normas) aizskartas viņam Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversmes) 96. pantā nostiprinātās pamattiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Pieteikuma iesniedzējs bija atzīts par aizdomās turēto kriminālprocesā. Kriminālprocesu virzošā amatpersona sagatavoja aktu par bioloģiskā materiāla izņemšanu no Pieteikuma iesniedzēja viņa DNS profila noteikšanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē.

Pieteikuma iesniedzējs atteicies izsniegt bioloģisko materiālu, jo viņam neesot ticis uzrādīts lēmums ar pamatojumu viņa bioloģiskā materiāla izņemšanai. Atteikšanās fiksēta minētajā aktā.

Par atteikšanos izsniegt bioloģisko materiālu ticis sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols un uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība pēc Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) 175.²panta. Tiesa lēmusi izbeigt administratīvā pārkāpuma lietvedību un izteikt Pieteikuma iesniedzējam mutvārdu aizrādījumu.

Pieteikuma iesniedzējs iesniedzis apelācijas sūdzību, uzskatot, ka apstrīdētās normas nenosaka personai pienākumu izsniegt savu bioloģisko materiālu. Apelācijas sūdzība ir noraidīta. Tiesas spriedums stājies spēkā 2015. gada 9. janvārī. Pieteikuma iesniedzēja konkrētajā situācijā vēlāk pieņemts lēmums, ka viņa rīcībā nav noziedzīga nodarījuma pazīmju un krimināllieta izbeigta.

Pieteikuma iesniedzējs vērsies Satversmes tiesā. Viņš uzskata, ka apstrīdētās normas paredzot bioloģiskā materiāla izņemšanu no visām aizdomās turētām personām bez jebkāda pamatojuma vai kritērijiem. Pieteikuma iesniedzējs apšaubā, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, kā arī pamattiesību ierobežojuma samērīgumu. Proti, vai ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai bija jāparedz visu aizdomās turēto personu bioloģiskā materiāla izņemšana DNS profila noteikšanai glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē.

Atteikšanās izsniegt bioloģisko materiālu esot radījusi Pieteikuma iesniedzējam negatīvas sekas – tikusi uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība, kā rezultātā tiesa viņam izteikusi mutvārdu aizrādījumu. Ja apstrīdētās normas neparedzētu bioloģiskā materiāla izņemšanu no visiem aizdomās turētajiem un DNS profila glabāšanu DNS nacionālajā datu bāzē, Pieteikuma iesniedzējam negatīvās sekas nebūtu radušās.

Apstrīdētās normas neatbilstot samērīguma principam, jo nenodrošina saprātīgu līdzsvaru starp indivīda un sabiedrības interesēm.

Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām no to spēkā stāšanās brīža.

Satversmes tiesa secināja:

3. Atbilstoši Satversmes tiesas praksei procesuāla rakstura jautājumi ir skatāmi pirms tiesību normas konstitucionalitātes izvērtēšanas pēc būtības (*sk., piemēram, 2013. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-22-0103 10. punktu*).

Satversmes tiesa izskata lietas tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos vai rakstveida procesā, proti, tiesas sēdē bez lietas dalībnieku piedalīšanās. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta desmito daļu jautājumu par lietas izskatīšanas veidu izlemj rīcības sēdē, un šis lēmums nav pārsūdzams. Tomēr atsevišķos izņēmuma gadījumos lietas izskatīšanas gaitā rakstveida procesā var atklāties tādi apstākļi vai fakti, kuru dēļ būtu nepieciešams rīkot tiesas sēdi ar lietas dalībnieku piedalīšanos. Iestājoties šādiem apstākļiem, Satversmes tiesa var lemt par lietas izskatīšanas turpināšanu tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos.

4. Saeima atbildes rakstā norāda, ka ekspertīzes noteikšanu un citu izmeklēšanas darbību veikšanu kriminālprocesā, kā arī šādu darbību veikšanai nepieciešamā bioloģiskā materiāla izņemšanu regulējot Kriminālprocesa likums, nevis apstrīdētās normas. Pieteikuma iesniedzējs neesot apstrīdējis Kriminālprocesa normas, kas noteic pamatu salīdzināmo paraugu ņemšanai no aizdomās turētajām personām. Saeima norādījusi, ka neesot pamata pieņemt, ka apstrīdētās normas būtu neskaidas (*sk. lietas materiālu 47. lpp.*).

Arī Ministru kabinets atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētās normas tiešu aizskārumu Pieteikuma iesniedzējam neradot, jo tās nenosakot pienākumu izņemt un izsniegt bioloģiskā materiāla paraugu. Bioloģiskā materiāla izņemšanas tiesības un izsniegšanas pienākumu regulējot Kriminālprocesa likums (*sk. lietas materiālu 60. lpp.*). Ministru kabineta viedoklim pievienojusies arī Tieslietu ministrija.

No lietas materiāliem, kas raksturo Pieteikuma iesniedzēja konkrēto situāciju, izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja DNS noteikšanas procedūra uzsākta, pamatojoties uz apstrīdētajām normām (*sk. lietas materiālu 24. lpp.*).

5. Saeima uzsver, ka veikt ekspertīzi un izņemt tās veikšanai nepieciešamos salīdzināmos paraugus, tai skaitā DNS profilu salīdzināšanai nepieciešamo bioloģisko

materiālu drīkstot tikai tad, ja procesa virzītājs esot atzinis šādu ekspertīzi par konkrētajā kriminālprocesā nepieciešamu (*sk. lietas materiālu 47. lpp.*).

Arī Ministru kabinets norādījis, ka tikai gadījumos, ja procesa virzītājs ir izšķīries par bioloģiskā materiāla parauga izņemšanu, ziņas par personas DNS profilu var tikt iekļautas DNS nacionālajā datu bāzē (*sk. lietas materiālu 67. lpp.*). Šādu viedokli pauduši arī Tieslietu ministrija un Tiesībsargs. Valsts policija un Ģenerālprokuratūra ir paudusi apsvērumus par aizdomās turētās personas bioloģiskā materiāla izņemšanas nosacījumiem salīdzinošās izpētes veikšanai.

Satversmes tiesas rīcībā nav ziņu par to, ka attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju būtu pieņemts lēmums par ekspertīzes veikšanu kriminālprocesa ietvaros. Tāpēc izskatāmās lietas ietvaros ir jānoskaidro šādi jautājumi:

- 1) Vai apstrīdētās normas noteic aizdomās turētās personas bioloģiskā materiāla izņemšanu tās DNS profila noteikšanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē. Proti, vai apstrīdētās normas paredz bioloģiskā materiāla izņemšanu no visām aizdomās turētajām personām, lai izveidotu šo personu DNS profilus iekļaušanai DNS nacionālajā datu bāzē.
- 2) Vai kriminālprocesu virzošajai amatpersonai ir pienākums izvērtēt DNS profila noteikšanas nepieciešamību tā ietveršanai glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē attiecībā uz katru aizdomās turēto personu.
- 3) Kādi būtu tie apsvērumi, uz kuru pamata bioloģisko materiālu no aizdomās turētās personas neizņem.

6. Lai veicinātu lietas vispusīgu un objektīvu izskatīšanu, ir nepieciešams precizēt lietā iesaistīto personu viedokļus par apstrīdēto normu piemērošanas praksi, kā arī uzklaut papildus pieaicinātās personas. Tādējādi, atbilstoši Satversmes tiesas likuma 27. un 28. pantam, lietas izskatīšana turpināma tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 26. – 28.¹ pantu, Satversmes tiesa

nolēma:

1. Turpināt lietas „Par DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 1. panta 2. un 6. punkta, 4. panta, 10. panta, 18. panta pirmās daļas, kā arī Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumu Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” 2. un 13. punkta tiktāl, ciktāl tie attiecas uz aizdomās turētajām personām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam” izskatīšanu tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos 2016. gada 6. aprīlī plkst. 10⁰⁰ Satversmes tiesas sēžu zālē (Rīgā, Jura Alunāna ielā 1).

2. Aicināt uz tiesas sēdi:

1) lietas dalībniekus:

a) Pieteikuma iesniedzēju Lato Lapsu;

b) institūciju, kas izdevušas apstrīdētos aktus, – Saeimas un Ministru kabineta – pārstāvjus;

2) pieaicinātās personas:

a) Tieslietu ministrijas pārstāvi;

b) Valsts policijas pārstāvi;

c) Ģenerālprokuratūras pārstāvi;

d) Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldes DNS ekspertīžu nodaļas priekšnieci Olgu Bergeri;

e) Rīgas Stradiņa Universitātes Juridiskās fakultātes asociēto profesoru *Dr. iur.* Aldi Lieljuksi;

3. Nosūtīt lietas dalībniekiem un pieaicinātajām personām šā lēmuma kopiju.

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš